

Gwerthusiad o'r Gwasanaeth Di-waith: Adroddiad terfynol

1. Cyflwyniad a Methodoleg

Ym mis Mai 2018, penododd Llywodraeth Cymru ICF Consulting Services (ICF) ac Ymchwil Arad i werthuso'r Gwasanaeth Di-waith. Nod y gwerthusiad oedd asesu dulliau darparu, perfformiad ac effaith ganfyddedig y Gwasanaeth Di-waith yn erbyn y nodau, yr amcanion a'r targedau a osodwyd iddo. Mae'r **Adroddiad Terfynol** hwn yn diweddarau ac yn datblygu'r canfyddiadau a'r argymhellion a gyflwynwyd ar y cam interim¹, ac yn rhoi:

- Dealltwriaeth ychwanegol o sut mae'r prosiect yn cael ei ddarparu hyd yma, gan gynnwys profiadau a safbwyntiau cyfranogwyr, mentoriaid cymheiriaid a staff darparu, i lywio'r broses o ddarparu'r gwasanaeth yn y dyfodol;
- Asesiad o gynnydd a pherfformiad y rhaglen hyd at ddiwedd mis Hydref 2019;
- Dealltwriaeth o ganlyniadau, effaith ganfyddedig a gwaddol y Gwasanaeth Di-waith; a
- Gwersi ar gyfer datblygu a chomisiynu yn y dyfodol.

Defnyddiwyd amrywiaeth o wahanol ddulliau i gynnal y gwerthusiad. Yn gyntaf, cynhaliwyd pum grŵp o astudiaethau achos ardal ar ddwy adeg (mis Medi i fis Rhagfyr 2018 a mis Awst i fis Hydref 2019) i archwilio gweithrediad a pherfformiad y gwasanaeth. Roedd y cyfweleion yn cynnwys arweinydd/arweinwyr prosiect a staff allweddol, mentoriaid cymheiriaid ac arbenigwyr cyflogaeth, partneriaid darparu (a ddiffinnir yma fel darparwyr hyfforddiant neu sefydliadau atgyfeirio), cyfranogwyr, a chyflogwyr (yn yr ail rownd o waith maes). Ar y ddwy adeg, cynhaliwyd cyfweiliad ffôn â'r arweinydd prosiect yn y ddau grŵp a oedd yn weddill hefyd er mwyn triongli'r canfyddiadau. Yn ail, dadansoddwyd gwybodaeth fonitro'r rhaglen, ochr yn ochr â sampl o ddata canlyniadau meddal a ddarparwyd gan y prosiectau a chanfyddiadau o Arolwg Cronfa Gymdeithasol Ewrop o'r Bobl a Adawodd. Yn olaf, cynhaliwyd gweithdy hanner diwrnod ym mis Rhagfyr 2019 ar gyfer rhanddeiliaid y rhaglen a chynrychiolwyr Llywodraeth Cymru i drafod y canfyddiadau a oedd yn dod i'r amlwg.

¹ ICF Consulting Services ac Ymchwil Arad (2019). [Gwerthusiad o'r Gwasanaeth Di-waith: Adroddiad Interim](#). Llywodraeth Cymru.

2. Canfyddiadau Allweddol

Darparu'r Gwasanaeth Di-waith

Mae'r Gwasanaeth Di-waith yn rhaglen a ariennir gan Lywodraeth Cymru a Chronfa Gymdeithasol Ewrop a ddechreuodd ym mis Awst 2016. Cafodd y rhaglen £17.3 miliwn o gyllid, ac ar yr adeg ysgrifennu roedd wedi'i hariannu tan ddiwedd mis Awst 2020². Mae'r gwasanaeth yn cyflogi mentoriaid cymheiriaid i ddarparu cymorth cyflogaeth cyfannol i ddau grŵp targed: pobl ifanc 16-24 oed Nad Ydynt mewn Addysg, Cyflogaeth na Hyfforddiant (NEET); a phobl 25 oed a hŷn (sy'n ddi-waith hirdymor neu'n economaidd anweithgar); sydd â phroblemau camddefnyddio sylweddau, iechyd meddwl neu anhwylderau deuol (a ddiffinnir fel problemau camddefnyddio sylweddau ac iechyd meddwl sy'n cyd-ddigwydd).

Darperir y gwasanaeth ar draws saith 'Grŵp' o fewn ardaloedd rhaglen Cronfa Gymdeithasol Ewrop yn Nwyrain Cymru a Gorllewin Cymru a'r Cymoedd, y mae pob un yn cwmpasu ardal ddaearyddol benodol sy'n gysylltiedig â'r Ardaloedd Bwrdd Iechyd Lleol ar y pryd. Mae dau gonsortium o ddarparwyr yn gyfrifol am ddarparu'r gwasanaeth: mae **Cyfle Cymru** yn rheoli'r ddarpariaeth yng Ngogledd Cymru, Gwent, Dyfed, Bae'r Gorllewin a Phowys; ac mae **Platfform** (mewn partneriaeth â NewLink Wales) yn rheoli'r ddarpariaeth yng Nghaerdydd a'r Fro a Chwm Taf.

Prif nodwedd y gwasanaeth yw'r **mentoriaid cymheiriaid** sy'n defnyddio eu profiadau bywyd eu hunain i roi cymorth, arweiniad ac eiriolaeth i'r cyfranogwyr mewn ffordd nad yw'n eu barnu, ar yr un pryd â darparu sawl agwedd ar gymorth cyflogaeth 'traddodiadol'. Nid oedd y model cyffredinol wedi newid llawer, at ei gilydd, ar hyd y cyfnod gwerthuso. Roedd newidiadau staffio yn cynnwys: recriwtio mentoriaid cymheiriaid newydd neu ychwanegol, yn enwedig mentoriaid cymheiriaid cynorthwyol a gwirfoddol i ddarparu mwy o gapasiti; newidiadau i gyfrifoldebau, fel mentoriaid cymheiriaid Dyfed yn darparu cymorth cyflogaeth ar ôl i'w harbenigwr cyflogaeth adael; ac ailstrwythuro contractau, fel rhannu rôl mentor cymheiriaid amser llawn yn ddwy rôl ran-amser i'w gwneud yn fwy hygyrch.

Gwelliant allweddol yn ystod y flwyddyn ddiwethaf fu'r cynnydd yng nghymorth y prosiect ar gyfer tasgau gweinyddol, a allai esbonio pam mae llwythi achosion (sef rhwng 20 a 50 ar draws y gwasanaeth, yn fras) yn amrywio rhwng ardaloedd. Fodd bynnag, mae trosiant mentoriaid cymheiriaid yn uchel o hyd, a dywedodd rhai fod y pwysau i gyrraedd targedau wedi cynyddu wrth iddynt symud tuag at ddiwedd y contract, a bod ffactorau allanol yn effeithio ar lwythi achosion, sy'n golygu ei bod hi'n anodd cynnal llwyth achosion cyson.

Disgrifir y **model darparu** ar gyfer y gwasanaeth yn fanylach yn yr Adroddiad Interim. Mae'r model hwn yn cynnwys pum cam sy'n cyfateb i daith cyfranogwr trwy'r gwasanaeth: adnabod ac atgyfeirio; recriwtio; asesu a chynllunio gweithredu; darparu cymorth; a gadael y rhaglen. Roedd y rownd olaf o gasglu data yn canolbwyntio ar newidiadau i'r model hwn.

O ran pan fydd cyfranogwr yn ymuno â'r gwasanaeth gyntaf:

- Er na fu unrhyw newidiadau mawr i'r llwybrau atgyfeirio, mae newidiadau polisi cenedlaethol (e.e. i Gredyd Cynhwysol a Gwasanaethau Prawf) wedi creu rhai heriau.

² Cyn cyhoeddi, estynnwyd y rhaglen am ddwy flynedd arall.

Gallai hyn, a'r 'gormodedd' o wasanaethau tebyg sy'n defnyddio llwybrau atgyfeirio traddodiadol mewn rhai ardaloedd, esbonio pam mae'n ymddangos bod mentoriaid cymheiriaid yn gwneud mwy o ymdrech i geisio cael atgyfeiriadau gan wasanaethau gofal iechyd a lleoliadau cymunedol.

- Mentoriaid cymheiriaid sy'n gyfrifol am recriwtio cyfranogwyr ar draws y gwasanaeth o hyd. Yr unig newid yw'r model seiliedig ar ardal a gyflwynwyd gan Blattform ar gyfer y contract dros 25 oed; bellach, mae mentoriaid cymheiriaid yn gweithio mewn ardaloedd dynodedig yn unig i wella effeithlonrwydd.
- Mae'r gwasanaeth cyfan yn parhau i ddefnyddio'r un gweithdrefnau asesu cychwynnol a phrosesau cynllunio gweithredu.

Mae'r ddarpariaeth yn parhau i fod wedi'i theilwra, yn hyblyg ac yn ymatebol, ac yn cael ei chyflwyno ar gyflymder y cyfranogwr – gyda 'thaith cwsmer' sy'n cyfuno elfennau safonol ac wedi'u teilwra. Mae'r prif newidiadau i'r cymorth a gynigir yn ymwneud â chyrraedd targedau'r rhaglen sy'n weddill:

- Mae Cyfle Cymru yn parhau i ddefnyddio arbenigwyr cyflogaeth i ddarparu **cymorth cyflogaeth** ym mhob ardal heblaw Dyfed, lle mae'r cyfrifoldeb hwn wedi'i ddatganoli i'r mentoriaid cymheiriaid. Yr unig newid i fodel cymorth cyflogaeth Plattform fu symud mentor cymheiriaid sy'n canolbwyntio ar gyflogaeth o Gwm Taf i Gaerdydd a'r Fro ym mis Ionawr 2019.
- Ychydig iawn o newidiadau a wnaed gan y rhan fwyaf o ardaloedd i'r **pecyn hyfforddi** a gynigir i gyfranogwyr, gan ei fod wedi bod yn effeithiol ac yn boblogaidd ymhlith cyfranogwyr.
- Dylai'r cyfranogwyr gael mynediad at **leoliadau gwaith** 16 awr, ond bu'n anodd i ddarparwyr ddod o hyd i ddigon o gyfleoedd addas, a hynny'n bennaf oherwydd nad oes cymhelliant clir i gyflogwyr dalu cyfranogwyr. Yn ogystal, gall gwaith lethu cyfranogwyr, ac mae rhai yn ofni y bydd yn effeithio ar eu budd-daliadau.
- Mae'r rhan fwyaf o ardaloedd yn canolbwyntio ar gynyddu nifer y **cyfleoedd gwirfoddoli** sydd ar gael i gyfranogwyr. Ar draws y gwasanaeth, mae lleoliadau gwirfoddoli'n parhau i gael eu trefnu yn yr un ffordd ac mae dewis enfawr ar gael.
- Mae'r gwasanaeth hefyd yn parhau i ddarparu **cymorth ychwanegol** i helpu cyfranogwyr i ddileu rhwystrau rhag camu ymlaen, gan gynnwys y rhai hynny sy'n ymwneud â'u hamgylchiadau byw neu broblemau ariannol. Fodd bynnag, mae mentoriaid cymheiriaid yn ymwybodol o natur a lefel y cymorth y gallant ei gynnig mewn gwirionedd, a phryd i gyfeirio pobl at wasanaethau eraill.

Mae'r un **polisiâu ymadael** yn parhau i fod ar waith ar draws y gwasanaeth, felly os bydd cyfranogwr yn ymddieithrio, bydd ei ffeil yn cael ei hatal dros dro neu ei chau i helpu mentoriaid cymheiriaid i reoli eu llwythi achosion yn well. Gellir ailagor achosion o hyd os bydd amgylchiadau cyfranogwr yn newid, neu os yw'n barod i ailymgysylltu â'r gwasanaeth.

Mae'r gwasanaeth hefyd yn cynnig **cymorth yn y gwaith** – mae hyn yn amrywio rhwng yr ardaloedd, ac yn cael ei lywio gan ryngweithiadau blaenorol â chyfranogwyr; gall fod yn oddefol (mae'r cyfranogwyr yn cysylltu â'r mentoriaid cymheiriaid os oes arnynt angen cymorth) neu'n

fwy ymarferol. Yn gyffredinol, fodd bynnag, ambell gyfranogwr yn unig a ddywedodd ei fod yn defnyddio cymorth yn y gwaith, er bod y rhan fwyaf yn gwybod y byddai eu mentor cymheiriaid yn parhau i'w cynorthwyo pe byddai angen.

Perfformiad y Gwasanaeth – Cyfranogiad

Ar ddiwedd mis Hydref 2019, roedd 11,438 o gyfranogwyr wedi **cofrestru i gyd**, sy'n cyfateb i 81 y cant o'r targed cyffredinol a osodwyd ar y dechrau (14,134). Dim ond tri chwarter o'r ddarpariaeth sydd ar ôl o'r contract presennol, felly mae'n ymddangos bod y gwasanaeth cyfan ar y trywydd iawn i gyrraedd ei darged cyfranogiad, sy'n dipyn o gamp o ystyried yr heriau a wynebwyd ym mhob ardal o ran trosiant staff a recriwtio. Mae cynnal y perthnasoedd presennol ag asiantaethau atgyfeirio (yn enwedig canolfannau gwaith), a datblygu rhai newydd, wedi bod yn allweddol i gynnal cofrestriadau.

Mae **cyfraddau cyfranogiad** yn amrywio ar draws y gwasanaeth. Gogledd Cymru oedd yr ardal a oedd agosaf at gyrraedd ei tharged cyfranogiad cyfan ar ddiwedd mis Hydref 2019 (91 y cant) ac roedd cynnydd da yn cael ei wneud gan ardaloedd eraill. Rhagorwyd ar y targedau proffil chwarterol ar gyfer cyfranogiad ar ddiwedd mis Hydref 2019 yn y ddau gontract yn Nwyrain Cymru (104 y cant a 103 y cant ar gyfer y contractau 16-24 oed a dros 25 oed, yn ôl eu trefn), ac roeddent yn agos at gael eu cyflawni yng Ngorllewin Cymru a'r Cymoedd (90 y cant a 96 y cant, yn ôl eu trefn).

Ar ddiwedd mis Hydref 2019, roedd 41 y cant o'r rhai a **adawodd y gwasanaeth** (3,462 o gyfranogwyr) wedi gwneud hynny trwy drefniant (ar ôl cyflawni canlyniad fel cyflogaeth neu ymuno ag addysg), tra bod 59 y cant (4,914 o gyfranogwyr) wedi gadael yn annisgwyl (yn gyffredin oherwydd ymddieithrio neu lithro'n ôl).

O ran **nodweddion cyfranogwyr**, mae'r rhaniad rhwng y rhywiau yn cyfateb yn agos i'r disgwyl, ac mae'r gyfran o gefndiroedd Du neu Leiafrifoedd Ethnig yn adlewyrchu demograffeg Cymru yn agos. Drwy gydol y gwerthusiad hwn, roedd hefyd yn amlwg bod cyfranogwyr yn wynebu rhwystrau cymhleth, unigryw a chydgyssylltiedig sy'n cyflwyno heriau penodol rhag ymuno â'r farchnad lafur. Nid oedd gan fwy na thraean o'r cyfranogwyr gymwysterau blaenorol (37 y cant), ac os oedd ganddynt gymwysterau, roedd y rheiny'n aml ar lefel isel. Roedd dwy ran o dair o'r cyfranogwyr yn dod o aelwyd heb waith, ac adroddodd pump y cant eu bod yn ddigartref/wedi'u heithrio rhag tai. Adroddodd wyth y cant fod ganddynt anabledd – ond gallai'r union gyfrannau fod yn uwch oherwydd bod hyn wedi'i seilio ar hunanadrodd.

O ran **hyd cymorth**, nid oes terfyn safonol ar gyfer pa mor hir y gall cyfranogwyr aros gyda'r gwasanaeth. Yn gyffredinol, mae cyfranogiad yn parhau oddeutu 7.5 mis ar gyfartaledd (cymedr), er ei fod yn parhau am gyfnod hwy yn Nyfed a Phowys (10 mis). Fodd bynnag, gall cyfranogwyr aros gyda'r gwasanaeth am gyfnod hwy o lawer – er enghraifft, roedd 36 o gyfranogwyr wedi bod gyda'r gwasanaeth am fwy na 2.5 mlynedd, ac roedd sawl un wedi bod gyda'r gwasanaeth am dair blynedd neu fwy. Roedd hyd cymedrig y cymorth a roddwyd i gyfranogwyr â hanes o gamddefnyddio sylweddau ychydig yn uwch (9 mis) na'r rhai â phroblemau iechyd meddwl (7 mis) a diagnosis deuol (8 mis).

Perfformiad hyd yma

Amlygwyd y canlyniadau canlynol o wybodaeth fonitro'r rhaglen hyd at ddiwedd mis Hydref 2019:

- **Cymwysterau/ardystiadau perthnasol i waith** – mae'r perfformiad yn gadarnhaol, gyda 1,942 o gyfranogwyr yn cyflawni cymhwyster/ardystiad yn erbyn targed o 2,338 (83 y cant).
- **Profiad gwaith a gwirfoddoli** – mae'r canlyniad hwn islaw'r targed o hyd, gyda 684 o gyfranogwyr yn cofnodi eu bod wedi cael mynediad at brofiad gwaith neu wirfoddoli yn erbyn targed o 2,471 (28 y cant o'r targed).
- **Chwilio am waith ar ôl gadael** – mae perfformiad yn erbyn y targed hwn wedi bod yn gryf, gyda 1,089 o gyn gyfranogwyr wrthi'n chwilio am waith yn erbyn targed o 1,101 (99 y cant o'r targed).
- **Cyflogaeth (gan gynnwys hunangyflogaeth) ar ôl gadael** – mae'r targed hwn wedi'i osod ar 15 y cant. Ar hyn o bryd, mae 805 o unigolion yn gweithio ar ôl gadael (7 y cant o'r holl rai a recriwtiwyd a 9 y cant o'r holl rai a adawodd).
- **Addysg neu hyfforddiant ar ôl gadael (pobl ifanc 16-24 oed yn unig)** – dim ond 89 o gyfranogwyr a ymunodd ag addysg neu hyfforddiant yn erbyn targed o 334 (27 y cant o'r targed), sy'n adlewyrchu'r canfyddiad bod gan lawer o gyfranogwyr yn y grŵp hwn fwy o ddiddordeb mewn gwaith nag addysg neu hyfforddiant, ac nad yw'r rhai sydd â chymwysterau lefel uwch yn blaenoriaethu astudio pellach.

Roedd yr holl randdeiliaid a gyfwelwyd yn deall y sail resymegol i'r targedau ac, o ystyried y cynnydd hyd yma, roeddent yn obeithiol y gallai'r gwasanaeth gyrraedd neu hyd yn oed ragori ar ei dargedau ar gyfer chwilio am waith, ardystiadau cysylltiedig â gwaith a chymwysterau. Mae hyn yn awgrymu bod y cymorth cyflogadwyedd cyffredinol sy'n cael ei ddarparu ym mhob ardal yn gweithio'n dda. Mae nifer y canlyniadau gwirfoddoli sy'n cael eu sicrhau bob mis yn cynyddu hefyd, ac roedd llawer o ardaloedd yn obeithiol ynglŷn â chynnal neu wella hyn yn ystod y chwe mis nesaf. Fodd bynnag, yr her fwyaf sy'n wynebu'r gwasanaeth o hyd yw sicrhau lleoliadau gwaith a chyfleoedd cyflogaeth.

Yn ogystal â herio priodoldeb y meini prawf ar gyfer cydnabod lleoliadau gwaith, roedd llawer o randdeiliaid yn credu bod y targedau ar gyfer cael gwaith a chyflogaeth barhaus yn afrealistig ac yn amhriodol i'r grŵp hwn o gyfranogwyr. Hefyd, dywedodd sawl rhanddeiliad fod cyfranogwyr yn tueddu i symud ymlaen, neu fod eu manylion cyswllt yn newid, sy'n ei gwneud hi'n anodd dangos tystiolaeth o darged uchel o gyflogaeth barhaus.

Amlygwyd **canlyniadau 'meddal'** ychwanegol yn seiliedig ar ddata a gasglwyd gan y gwasanaeth a'r cyfweiliadau â chyfranogwyr. Roedd rhanddeiliaid y rhaglen yn credu bod y rhain yn arbennig o bwysig gan eu bod yn aml yn cynrychioli'r prif fuddion i gyfranogwyr (a'u cyflawniadau cyntaf, o bosibl). Er nad yw'r gwasanaeth yn adrodd yn ffurfiol ar ganlyniadau meddal a gyflawnir, roedd y data a ddarparwyd ar gyfer sampl o gyfranogwyr yn awgrymu bod llawer wedi elwa o welliannau canfyddedig mewn hyder, hunan-barch a sgiliau cymdeithasol, yn ogystal ag iechyd a lles mewn rhai achosion – sydd oll yn argoeli'n dda ar gyfer eu gwellhad parhaus.

Roedd y data a oedd ar gael am ganlyniadau meddal yn dangos bod ychydig yn llai na hanner y cyfranogwyr yn credu bod eu hyder yn well/yn well o lawer tra oeddent gyda'r gwasanaeth. Dim ond un oedd yn credu bod ei hyder wedi gwaethygu, ac mae'n debygol bod hynny o ganlyniad i anawsterau wrth gynnal ei wellhad a gwaethygiad yn ei les meddylol. Dywedodd cyfranogwyr a rhanddeiliaid eraill yn aml mai gwelliannau mewn hyder a hunan-barch oedd buddion allweddol y gwasanaeth, os nad ei brif fuddion. Roedd hyn yn aml yn gysylltiedig â'r hyder i ryngweithio ag eraill yn gymdeithasol; roedd nifer o gyfranogwyr yn credu bod y gwasanaeth wedi'u hannog i 'fynd allan o'r tŷ a chyfarfod â phobl'.

Roedd y cyfranogwyr hefyd yn teimlo'n fwy 'parod ar gyfer gwaith' (o ran y teimlad cyffredinol bod eu sefyllfa yn y farchnad lafur a'u tebygolrwydd o ddod o hyd i waith wedi gwella), a'u bod yn fwy abl i ddefnyddio ffynonellau eraill o gymorth. Dywedodd nifer o gyfranogwyr fod y rhaglen wedi gwella eu cymhelliad i ddod o hyd i swydd. Hefyd, nid oedd y rhan fwyaf yn ymwybodol o unrhyw ddarpariaeth amgen a allai eu helpu i gael cyflogaeth mewn ffordd debyg.

Yn ogystal, roedd y cyfranogwyr wedi gwella eu disgwyliadau ar gyfer eu gwellhad parhaus a'u gallu i reoli eu cyflyrau (gan gynnwys defnyddio cyffuriau ac alcohol). Dywedodd rhanddeiliaid ehangach yn aml fod gwydnwch cyfranogwyr a'u gallu i wrthsefyll anawsterau wedi gwella hefyd.

Effeithiau canfyddedig

Er bod cyfran y cyfranogwyr sy'n sicrhau ac yn cynnal swyddi yn isel, mae'r nifer sy'n ennill cymwysterau ac ardystiadau cysylltiedig â gwaith, ac sy'n cael cymorth i chwilio am waith, yn dangos bod y rhan fwyaf o gyfranogwyr yn cael cyfle i newid eu hamgylchiadau. Mae llawer o'r effeithiau canfyddedig a adroddwyd gan gyfranogwyr yn amlwg, fel dod yn fwy parod ar gyfer gwaith ac ymgyfarwyddo â gweithle, a mwy o gymdeithasoli. Nodwyd yn gyson bod gallu'r gwasanaeth i ymateb yn hyblyg yn allweddol wrth alluogi hyn. Mae'r gallu i gyfranogwyr ddatblygu o fewn y gwasanaeth, trwy amryw rolau mentor cymheiriaid, yn faes llwyddiannus iawn hefyd.

Myfyriodd sawl rhanddeiliad ar effaith ganfyddedig y gwasanaeth o safbwynt mentoriaid cymheiriaid. A hwythau'n cael eu hysgogi'n gyffredinol i 'wneud gwahaniaeth i fywydau pobl eraill', roedd y rhan fwyaf o fentoriaid cymheiriaid yn credu bod y swydd wedi rhoi'r sgiliau, y profiad a'r hyder sy'n ofynnol iddynt weithio'n annibynnol, a soniodd rhai am sut y bydd y profiad hwn yn arwain at gyfleoedd gyrfaol eraill. Fodd bynnag, mae hynny'n creu her allweddol i'r gwasanaeth – mae'r trosiant mewn mentoriaid cymheiriaid da yn aml wedi effeithio ar ddarparu'r gwasanaeth, wrth iddynt gamu ymlaen a gadael y gwasanaeth am swyddi gwell.

Roedd buddion eraill i'r system ehangach yn cynnwys natur unigryw'r gwasanaeth, a'r ffaith mai hwnnw oedd yr unig opsiwn wedi'i deilwra i anghenion penodol ei grwpiau targed. Roedd rhai partneriaid atgyfeirio (yn enwedig canolfannau gwaith) o'r farn y byddai'n anodd iawn lleoli eu cleientiaid mewn darpariaeth o ansawdd tebyg pe byddai'r gwasanaeth yn dod i ben. Roedd effeithiau ychwanegol ar lefel system yn cynnwys cydweithredu a chyfnewid arfer gorau rhwng darparwyr; a gwell cysylltiadau a pherthynas waith gyda gwasanaethau statudol a gwasanaethau cymorth cyflogaeth.

Amlygodd cyfweiliadau ag arweinwyr prosiect, staff allweddol a rhanddeiliaid sawl ffordd y mae'r gwasanaeth yn cyfrannu at themâu trawsbynciol Cronfa Gymdeithasol Ewrop. Adroddodd yr

holl randdeiliaid fod mynd i'r afael â thlodi ac allgáu cymdeithasol yn ganolog i amcanion y rhaglen, a dywedodd y rhan fwyaf mai hygyrchedd oedd un o gryfderau allweddol y gwasanaeth – o ran cyfle cyfartal a sicrhau bod pobl mewn cymunedau gwledig yn gallu cael at y gwasanaeth. Yn olaf, disgrifiodd arweinwyr prosiect gamau a gymerwyd i gyfrannu at y thema cynaliadwyedd amgylcheddol a datblygu cynaliadwy.

3. Edrych tua'r dyfodol – gwaddol ac ymestyn y contract

Roedd rhanddeiliaid o'r farn mai gwaddol allweddol y rhaglen oedd dealltwriaeth well o sut i weithredu model mentora cymheiriaid wrth raddfa. Myfyriodd llawer o'r arweinwyr prosiect a'r mentoriaid cymheiriaid ar wersi allweddol a ddysgwyd o'r prosiect hwn, fel pwysigrwydd: bod yn ddigon hyblyg ac ymatebol i ddarparu ar gyfer ystod o gyfranogwyr; ffurfio partneriaethau effeithiol yn gynnar; hyfforddiant cynnar ar brosesau gweinyddol; a rheolaeth linell effeithiol ar gyfer staff.

Roedd yr holl randdeiliaid a gyfwelwyd yn awyddus i'r rhaglen barhau, ac yn credu'n gyffredinol fod y gwasanaeth yn unigryw wrth gynnig cymorth o'r math hwn. Pan ofynnwyd pa newidiadau y dylid eu gwneud i'r gwasanaeth pe byddai estyniad yn cael ei ganiatáu, roedd yr awgrymiadau'n cynnwys diweddarau canllawiau Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru, ac adlewyrchu'r rhwystrau cymhleth sy'n wynebu cyfranogwyr yn well yn y targedau. Yr hyn oedd yn peri'r rhwystredigaeth fwyaf i randdeiliaid oedd targedau lleoliadau gwaith a chyflogaeth, ac roeddent yn dadlau y dylent gael eu diweddarau gan ystyried y cyd-destun gwleidyddol ac economaidd ehangach (e.e. Brexit). Dadleuodd llawer o randdeiliaid y dylai Llywodraeth Cymru gyflawni rôl fwy rhagweithiol, gan ddefnyddio 'arweinyddiaeth wleidyddol gref' i gynyddu cyfleoedd posibl ar gyfer lleoliadau a chyflogaeth.

4. Casgliadau ac Argymhellion

Casgliadau

Cadarnhaodd y gwaith maes interim a therfynol fod y gwasanaeth yn unigryw yng Nghymru, gan lenwi bwlch pwysig yn y ddarpariaeth i rai o'r bobl sydd bellaf i ffwrdd oddi wrth y farchnad lafur. Er bod y rhan fwyaf o'r cymorth cyflogaeth a hyfforddiant a gynigir yn eithaf tebyg i hwnnw a gynigir mewn mannau eraill, mae gallu'r gwasanaeth i ymateb yn gyflym a theilwra cymorth i anghenion neu nodau cyfranogwyr unigol wedi cael ei ganmol gan lawer o randdeiliaid allanol. Yn ogystal, yn wahanol i ddarpariaeth arall sy'n ymwneud â chyflogadwyedd, arweinir y Gwasanaeth Di-waith gan fentoriaid cymheiriaid sy'n defnyddio eu profiadau bywyd eu hunain i ysbrydoli'r cyfranogwyr a rhoi cymorth wedi'i deilwra iddynt i gyflawni eu nodau.

Lle'r oedd heriau i ddarparu'r gwasanaeth a chyrraedd targedau, ymdriniodd darparwyr â'r rhain yn effeithiol gan fwyaf; er enghraifft, ymatebwyd i broblemau wrth drefnu lleoliadau gwaith trwy gynyddu nifer/ystod y lleoliadau gwirfoddol er mwyn darparu profiad gwaith.

Dywedodd cyfranogwyr eu bod yn fodlon iawn â'u profiadau a'r buddion canlyniadol, yn enwedig o ran pa mor ymatebol a phersonol oedd y cymorth a gynigiwyd ac ansawdd y mentora gan gymheiriaid. Amlygodd cyfranogwyr ystod o ganlyniadau canfyddedig ac effeithiau a gyflawnwyd, a chyfeiriodd lawer at ba mor wahanol y byddai eu bywyd heb y gwasanaeth. Er bod y nifer gyfyngedig o gyfweiliadau â chyfranogwyr yn golygu nad oedd modd cael syniad o

gysondeb y ddarpariaeth ym mhob ardal, cadarnhaodd trafodaethau â phartneriaid atgyfeirio a darparu fod y cyfranogwyr yn cael profiad cadarnhaol iawn gyda'r Gwasanaeth Di-waith.

Argymhellion

Rhoddwyd argymhellion ar gyfer gweddill y contract presennol, gyda phwyslais ar gyflawni targedau'r rhaglen yn ystod cyfnod y rhaglen sydd ar ôl:

- Dylai darparwyr gynorthwyo mentoriaid cymheiriaid i symud i rolau eraill os nad yw'r contract yn cael ei ymestyn. Er mwyn peidio ag amharu ar y gwasanaeth, dylid ceisio cadw mentoriaid cymheiriaid profiadol tan ddiwedd y contract (neu yn ystod y cyfnod pontio os estynnir contractau).
- Cynyddu i'r eithaf y cyfleoedd i gyfranogwyr gael profiad gwaith am dâl trwy ddefnyddio arfer gorau ar draws y gwasanaeth. Yn genedlaethol, dylai Llywodraeth Cymru fod yn buddsoddi mewn dull strategol o ymgysylltu â chyflogwyr.
- Os nad yw'r contract presennol yn cael ei ymestyn, sicrhau bod cydbwysedd rhwng cyrraedd targedau cyfranogiad a sicrhau canlyniadau, a chyfeirio cyfranogwyr at wasanaethau eraill wrth ymadael. Os estynnir y rhaglen, ystyried diweddarau/ailddiffinio'r metrigau presennol.
- Dylai darparwyr sicrhau bod digon o adnoddau i gasglu data perfformiad Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru, yn enwedig data dilynol ar ôl chwe mis, a hefyd parhau i gasglu 'canlyniadau meddal'.

Roedd yr argymhellion ynglŷn â rhaglenni mentora gan gymheiriaid ar gyfer grwpiau targed tebyg yn cynnwys:

- Hyrwyddo'r gwasanaeth o'r cychwyn cyntaf i gynyddu ymwybyddiaeth yn y gymuned leol.
- Ystyried cynyddu nifer y mentoriaid cymheiriaid ar gyfer rhaglenni cymhleth ar y raddfa hon.
- Diffinio rôl benodol ar gyfer arbenigwyr cyflogaeth.
- Sicrhau bod ymgysylltiad â chyflogwyr wedi'i ymgorffori o'r cychwyn cyntaf ar lefel leol a chenedlaethol.
- Sicrhau bod safonau gofynnol neu ddulliau tebyg yn bodoli ar gyfer hyfforddiant a chymorth mentoriaid cymheiriaid er mwyn sicrhau cysondeb.
- Myfyrio ar briodoldeb, addasrwydd a chyfatebiaeth targedau, gan sicrhau eu bod yn realistig, yn gyflawnadwy ac yn cyd-fynd ag anghenion a blaenoriaethau cyfranogwyr.
- Adolygu'r ymagwedd at gymorth yn y gwaith, o ystyried yr heriau a amlygwyd yn sgil y ffaith nad oedd cyfranogwyr eisiau datgelu eu sefyllfa i gyflogwr.
- Comisiynu partneriaid gwerthuso a dysgu yn gynnar wrth ddatblygu'r gwasanaeth i ganiatáu dysgu ffurfiannol.

Awduron yr Adroddiad: Priya Shah, Richard Lloyd (ICF Consulting Services), Stuart Harries (Ymchwil Arad)

Adroddiad ymchwil llawn: ICF Consulting Services Ltd; Ymchwil Arad (2020). *Gwerthusiad o'r Gwasanaeth Di-waith: Adroddiad terfynol*. Caerdydd: Llywodraeth Cymru, GSR adroddiad rhif 42/2020.>
Ar gael yn: <https://llyw.cymru/gwerthusiad-y-gwasanaeth-di-waith-adroddiad-terfynol>

Mae'r safbwyntiau a fynegwyd yn yr adroddiad hwn yn perthyn i'r ymchwilwyr ac nid o reidrwydd Llywodraeth Cymru

I gael rhagor o wybodaeth, cysylltwch â:

Rachael Punton
Yr Is-adran Ymchwil Gymdeithasol a Gwybodaeth
Gwasanaethau Gwybodaeth a Dadansoddi
Llywodraeth Cymru, Parc Cathays
Caerdydd, CF10 3NQ

E-bost: Ymchwil.lechydAGwasanaethauCymdeithasol@llyw.cymru

OGL © Hawlfraint y Goron ISBN digidol 978-1-80038-736-2